

13. Бехруз Х. Основы цивилизационного подхода в сравнительном правоведении. — Одеса: Фенікс, 2007.
14. Шпенглер О. Закат Европы. Т. 1–2. — М., 1993, 1998.
15. Ясперс К. Смысл и назначение истории. — М., 1991.
16. Gilderson H. L. From the State of Nature to the Empire of Reason: Civilization in Button, Mirabeau and Reynal // Comparative Civilizations Review. — 1996. — № 34.
17. History of Civilizations. In 45 vol. / Ed. by C. K. Ogden. — L.; N.-Y., 1996.
18. Вебер М. Избранные произведения. — М., 1991.
19. Февр Л. Бои за историю. — М., 1991.
20. Бродель Ф. Материальная цивилизация, экономика и капитализм XV–XVIII вв. Т. 1–3. — М., 1990–1992.
21. Эйзенштадт Ш. Революция и преобразование обществ. Сравнительное изучение цивилизаций. — М., 1999.
22. Тоффлер О. Третья волна. — М., 1999.
23. Сравнительные теории цивилизаций. Рефер. сб. — М., 1995.
24. Гордон А. В. Новое время как тип цивилизации. — М., 1996.
25. Гордон А. В. Цивилизация Нового времени между мир — культурой и культурным ареалом. Научно-аналит. обзор. — М., 1998.
26. Сравнительное изучение цивилизаций. Хрестоматия / Сост. Б.С. Ерасов. — М., 1998.
27. Патрушев А. И. Расколдованный мир Макса Вебера. — М., 1992.
28. Уроки Макса Вебера. — М., 1995.
29. Hewes G. W. The Daily Life Component in Civilizational Analysis // Comparative Civilizations Review. — 1995. — № 33.

Співак Віктор Миколайович,

кандидат політичних наук, доцент,

заступник начальника Департаменту освіти і науки МВС України

Суверенна держава у процесі глобалізації

Аналізуються проблеми трансформації держави в умовах глобалізаційних процесів. Розглянуто теоретичні підходи до визначення сутності глобалізації, її впливу на державний суверенітет, тенденції змін функцій держави в сфері економіки і політики. Обґрунтована значимість суверенних держав при формуванні внутрішньої і зовнішньої політики глобального співтовариства.

Ключові слова: державний суверенітет, функції держави, зовнішня політика, внутрішня політика, глобалізація.

Поняття глобалізації є настільки широким, що науковці інколи вбачають у ньому зовсім протилежний зміст. Цей новий феномен утвердився останнім часом на міжнародній арені завдяки досить широкому його опрацюванню економістами, юристами, політологами, соціологами, представниками інших суспільних наук і навіть письменниками. Не випадково це призвело до утворення в останні десятиліття окремої навчальної дисципліни — глобалістики. Так, А. Арсеєнко зазначає, що основу всіх сучасних глобальних процесів і проблем насамперед становить інтернаціоналізація та інтеграція світової економіки. Глобалізація при цьому є новою фазою в розвитку світових господарських зв'язків, які характеризуються переходом від світової економіки до формування глобальної еко-

номіки. Це одночасно і старий, і якісно новий суспільно-історичний процес, результат розвитку капіталістичної економічної інтеграції протягом декількох століть [1, с. 43]. С. Удовик визначає глобалізацію як процес злиття чоловічого і жіночого начал, тобто своєрідне набуття людством якісно нового стану, до того ж такого, що перебуває нині лише на початку свого розвитку [2, с. 367]. Вітчизняний дослідник С. Пролєєв вважає, що глобалізація — це суттєво нова якість історичної ситуації, в яку людство втягувалося протягом останніх чотирьох — п'яти десятиліть, форма розвитку ідеї всесвітньої історії на межі другого та третього тисячоліть. Важливу роль при цьому мають доба великих географічних відкриттів, індустріалізація, всесвітні війни, науково-технічна революція і комплекс пов'язаних з нею явищ [3, с. 10]. Враховуючи те, що жодна держава сьогодні не може існувати відокремлено від інших і самодостатньо розвиватися, Р. Робертсон визначає глобалізацію як ряд процесів, які утворюють єдиний світ [4, с. 396]. Серед головних він називає політичні, економічні, культурні процеси та ін.

Поряд з поняттям «глобалізація» у вітчизняній і зарубіжній літературі досить часто вживаються поняття «інтеграція» та «універсалізація», які, проте, не слід ототожнювати. Глобалізація передбачає всеохоплюючий процес взаємодії і взаємовпливу практично всіх держав світу. Інтеграція означає зближення політичної, економічної, правової, духовно-культурної систем декількох держав і регіонів у ході традиційного міждержавного співробітництва. Але ці поняття відрізняються не лише за обсягом, а й за формою та змістом розуміння цього процесу. Останній має високий ступінь і глибину взаємопроникнення норм, ідей, правил співробітництва держав, введення конкретних стандартів для нього. Це можливо лише з досягненням високого рівня розвитку цивілізації, оскільки формує загальну мету та перспективу людства на основі усвідомлення єдності світу перед зростаючою загрозою його виживання. Тому можна сказати, що глобалізація вносить зміни до самої концепції розвитку цивілізації. Вирішення проблем суспільної безпеки, боротьба з тероризмом, наркобізнесом, захист загальнолюдських цінностей, у тому числі прав і свобод людини, інші світові об'єктивні процеси не залишають вибору практично жодній державі, окрім посиленої участі у їх вирішенні.

Як процес всесвітньої універсалізації глобалізацію не слід оцінювати виключно в позитивному сенсі. Серед негативних її проявів і наслідків, які потребують постійного реагування, відзначають грубий тиск транснаціональних корпорацій на розвиток національних економік та на процеси прийняття політичних і економічних рішень, постійну увагу до суто фінансово-прибуткової діяльності та недооцінка соціальних аспектів, що, в свою чергу, призводить до масових протестів антиглобалістів. Останнім часом почастишали активні спроби щодо ослаблення державного суверенітету, суверенітету націй і народів шляхом обмеження можливостей їх

вільної діяльності [5, с. 43–44]. Постійної гостроти питанням суверенітету держав додають часті зіткнення різноманітних міждержавних інтересів, розширення інтеграційних процесів. Втілення на практиці концепції ліберально-ринкової держави у поєднанні з визнанням приватної власності, дійсно, досить часто залишає державу осторонь управління навіть в економічній сфері. Нерідко це дає змогу авторам вийти за межі традиційного трактування держави як вузьокласової політичної організації.

Серед численних філософських публікацій, присвячених майбутньому світового розвитку та участі в ньому держави, заслуговує уваги праця О. Малишева «Філософія права. Філософські роздуми на початку ХХІ століття». Удосконалення практики узгодженої взаємодії структур влади і бізнесу, а також підвищення атмосфери духовності автор називає серед найважливіших завдань сучасного суспільства. Ключовою проблемою, яка зумовлює дисгармонію суспільства, насамперед визнається філософія держави, яка виступає головним методологічним підґрунтям суспільного життя і під яку підлаштовується правова та економічна політика. Така філософія держави, на думку автора, нині відсутня в Україні. В ході політичних змін 1990-х років суспільство відмовилося від наукового комунізму, але іншого вчення не сприйняло. Для вирішення проблеми філософії держави автором пропонується відмовитися від уявлення того, що в основу держави покладено непримиренність класових суперечностей, а також того, що держава припиняє існувати тоді, коли продуктивні сили досягнуть високого рівня розвитку. В запропонованій О. Малишевим філософії в основу державного устрою покладено суперечності, які виникають між членами суспільства (чоловіками і жінками) і які базуються на інстинкті ревнощів. Вони виникають як наслідок бажання любові, спільного проживання і продовження роду, тобто для створення сім'ї або її збереження. Держава, за його твердженням, існуватиме за таких умов вічно, доки існуватиме життя на Землі [6, с. 63–95].

Термін «глобалізація», зайнявши важливе місце в сучасній літературі та науковому лексиконі, вживається для характеристики сучасних економічних, політичних, соціальних, інформаційних, торгових, фінансових, транспортних, трудових, культурних, комунікаційних та інших планетарних вимірів і процесів. Після того, як у 1960-х роках М. Маклуен популяризував у своїх тезах образ «глобального села», слушно відзначають дослідники, остання фігура занепаду держави-нації знаходить обґрунтування в різних теоріях, починаючи з теорії комунікації, згідно з якими глобалізація вже нині здійснює велику мрію об'єднання світу. Чи не можна вважати, що поділ світу на нації, які ревно опікуються своїм суверенітетом, нині поступово зникає, оскільки інтернаціоналізація економіки та потужні інформаційні технології поєднуються, щоб перед нашими очима постало зображення «універсального в дії».

Ідея універсального світу не є новою. Ще стоїки говорили про «спільність людського роду», Руссо закликав до універсальної демократії, Дідро запекло боровся з колонізаторськими намірами і «відкиданням іншого», яке вони несуть, Кант оспівував «лагідну торгівлю» як інструмент примирення між народами, а Маркс пропонував усім пролетарям близьке майбутнє великого інтернаціоналу народів. Тож на початку XXI століття чи не тисне глобалізм незворотною ходою на руїни держави-нації? [7, с. 91]. Науковці ставлять так питання досить часто. Відтак бути суб'єктом світових процесів, вписатися в магістральні світові тенденції надзвичайно важливо. Але для того, щоб стати суб'єктом процесу, його необхідно насамперед зрозуміти, а вже згодом навчитися вільно орієнтуватися в ньому і впливати на його розвиток.

Уважне вивчення процесів, які відбуваються в Україні як всередині держави, так і в стосунках з іншими країнами, дає змогу сформулювати декілька тез, які, на нашу думку, характеризують ситуацію. По-перше, як влада, так і громадянське суспільство в Україні не є остаточно сформованими інституціями на зразок тих, що характеризують розвинені демократії, але становлення громадянського суспільства відбувається швидшими темпами, ніж владних структур. Суспільство набуло вже більш досконалої структури і досягло зрілості, а влада так і не набула власної форми та остаточної структури. По-друге, незважаючи на те, що до порядку денного владних еліт нашої держави включені окремі проблеми глобального походження (врегулювання цін на енергоносії, боротьба з наркобізнесом, торгівлею людьми, незаконною міграцією тощо), вони недостатньо усвідомлені владою й не стали пріоритетними щодо внутрішньодержавних завдань. Відсутність у правлячій еліті України стратегічного мислення і розуміння глобальних закономірностей розвитку сучасного суспільства не дає змоги сьогодні говорити про чітку позицію у вирішенні тих чи інших глобальних проблем та гарантувати готовність до відповідей на глобальні виклики. Якщо в цьому не відбудеться змін, населення держави і надалі дедалі гостріше відчуватиме негативні наслідки глобалізації. Розуміння глобальних закономірностей розвитку суспільства дає можливість і необхідність державі використовувати потенційні виклики глобалізації, швидко і адекватно реагувати на них, що, в свою чергу, сприятиме більш динамічному і ефективному розвитку країни. По-третє, низький рівень політичної культури переважної більшості українського політикуму є тим негативом, який заважає вирішенню як внутрішньодержавних, так і глобальних проблем, створює атмосферу недовіри міжнародної спільноти до держави в цілому.

Хвиля глобалізації, очевидно, ще не супроводжується необхідною зміною політичних інститутів. Економічна і політична відкритість, поширення інвестицій, небувале зростання обсягів торгівлі посилює позицію прихильників глобалізації і зміцнює сподівання еліт на те, що вони будуть

у фарватері світових процесів. Водночас вимоги антиглобалістів щодо подолання антигуманних наслідків глобалізації не можуть відверто ігноруватися. Безспірним є той факт, що тріумф глобалізації у політичному сенсі означає насамперед історичну поразку лівої частини політичних сил практично в кожній країні. Перемагаючи з великими труднощами на виборах до органів влади, вони вже не в змозі реалізувати власну, ліву політико-економічну програму. Водночас недопустима недооцінка ідеологами глобалізації фактора національної державності. Держава є досить вагомим політичним, суспільним, історичним фактором розвитку людства, тому не можна уявити її зникнення чи заміну найближчим часом. Тому питання ролі та функцій держави у глобалізаційному процесі постійно перебуває в центрі уваги науковців і політиків. На різних етапах історичного розвитку держава виступала як трансформуюча і впорядковуюча основа суспільства. У своєму нинішньому стані вона стала недостатньо ефективним інструментом для досягнення глобальних цілей цивілізації. Чи дійсно втрачається суверенітет держав?

Зміна традиційної ролі держави як основної форми політичної організації суспільства є ключовою темою політичного дискурсу в розрізі проблем глобалізації. Багато питань, пов'язаних з її роллю в світовому глобалізаційному процесі, наслідків які маємо сьогодні й очікуємо завтра, не отримали єдиної інтерпретації ні у вітчизняній, ні в зарубіжній літературі. У суперечках адептів глобалізації і авторів, які не визнають її як світовий феномен, щодо питання про долю держави в світі, що глобалізується й інтегрується, сформувався спектр різних думок — між повною переконаністю у відмиранні цього інституту і не менш твердою впевненістю в тому, що вплив держав на історичний процес людства надалі тільки зростатиме. Тому в умовах формування глобального порядку і пов'язаної з цим зміни вже сформованої міжнародної системи дедалі гостріше постає завдання визначення історичних перспектив держави. Зростаюча напруженість між суб'єктами міжнародних відносин супроводжується і зміною наших уявлень про найкращу форму організації публічної влади — ідеальний політичний інститут, його роль, місце й призначення в сучасному суспільстві.

Очевидно, що сучасний стан економічної глобалізації виводить на політичну сцену значну кількість суб'єктів (акторів), здатних конкурувати з державою-нацією, крім того, збільшувати залежність слабких держав від сильних. Згадаймо хоча б неурядові організації, діаспори, транснаціональні корпорації, релігійні мережі, кримінальні структури, системи нелегальної міграції, які сприяють звуженню влади держави, що традиційно ґрунтується на ідентифікації громадян за національною територією. І такі процеси відбуваються не лише у сфері економічних відносин. У політиці традиційна держава не є вже єдиним виразником загального інтересу і втрачає частину своєї влади. Але вона прямує до втрати влади,

а не втрати впливу, проходить етап певних перетворень. Проблемою є не стільки зменшення впливу держави, як «мутація» її ролі в багаторівневій світовій архітектурі. Найкраще вплив глобалізації на державу простежується в контексті дослідження її внутрішніх і зовнішніх функцій.

Дослідники вже зверталися до осмислення цього питання. У цьому сенсі варто погодитися з думкою Л. Морозової, яка відзначає, що зростання впливу глобалізації на життя всіх держав не може не позначатися насамперед на внутрішніх і зовнішніх функціях держави. В юридичній літературі дедалі частіше відзначається така важлива тенденція розвитку внутрішніх функцій держави, як інтернаціоналізація, тобто надання внутрішнім функціям значного міжнародного аспекту, їх тісна взаємодія із зовнішнім середовищем, взаємозв'язок внутрішньої та зовнішньої політики держави. Це дає підстави стверджувати, що внутрішні функції держави не можуть розвиватися виключно на власній основі, визначатися метою, завданнями, які базуються лише на національному інтересі, без урахування інтересів міжнародної спільноти [8, с. 105–106]. Тому, на думку окремих науковців, глобалізація настільки стирає грані між внутрішньою і зовнішньою політикою, що вже нині є підстави для розробки нової класифікації функцій держави, оголошення їх загальними для реалізації як всередині держави, так і за її межами. До таких загальних функцій належать: 1) економічна, зміст якої становить забезпечення нормального розвитку економіки, організації зовнішньоекономічних зв'язків і т. ін.; 2) політична, або функція безпеки, яка спрямована на забезпечення державної і суспільної безпеки, соціальної і національної злагоди, охорону суверенітету; 3) соціальна, зміст якої полягає в захисті прав і свобод громадян, здійсненні заходів щодо задоволення соціальних потреб людей, підтримки необхідного рівня життя населення, створення належних умов для праці, побуту та ін.; 4) ідеологічна, метою якої є підтримка певної ідеології, в тому числі релігійної, організація освіти, підтримка науки, культури і т. ін.; 5) екологічна, яка передбачає ряд заходів з охорони навколишнього середовища [9, с. 77–78].

Слід зазначити, що об'єктивні процеси, які відбуваються у світі і не обходять стороною жодну державу, зобов'язують їх до посиленої участі у вирішенні глобальних проблем, зміцненні світового правопорядку. Сучасна держава повинна бути здатною до співпраці з іншими державами і вміти управляти процесом входження до глобального середовища, забезпечувати соціальний захист, економічні можливості і безпеку. Держави, які діють самотужки, і надто бідні держави втрачають здатність регламентувати значну кількість важливих для своїх громадян питань, залишаються недієздатними у здійсненні принципу «мислити глобально — діяти локально», повз них проходять фінансові потоки, їхні навіть загальнокорисні ініціативи ігноруються, врешті вони потрапляють в ізоляцію.

В політичному і правовому сенсі не вперше ставиться акцент на «розмиванні» держави як системи, передачі її функцій комерційним структурам та наднаціональним інститутам. Звичайно, розвинені демократії, насамперед Західної Європи, перебувають у більш вигідному становищі для забезпечення нового управління в глобалізованому світі, оскільки спроможні надати легальним недержавним організаціям свободу як у політичному так і комерційному секторах. З подоланням певних перепон рухаються в даному напрямку і країни Східної Європи. Розробки науковців Нью-Йоркського університету за проектом «Глобальне управління і глобальне адміністративне право в міжнародному правовому порядку» формують найповніше уявлення про перспективи глобалізованого світу й утворюють окрему, альтернативну іншим концепцію «глобального адміністративного простору» [10]. Сутність концепції глобального адміністративного простору становлять положення про можливість запровадження в державному управлінні форм і методів приватно-публічного характеру. Підставою для цього є помітне зростання суверенної нерівності держав, пом'якшення відмінностей міжнародного і внутрішньодержавного просторів, проблеми визначення компетенції міжнародних надурядових організацій, які не входять до структури ООН і вплив яких на держави не регламентується міжнародним правом (Всесвітня торгова організація, Міжнародний банк, Міжнародний валютний фонд, Міжнародна організація стандартизації та ін.). Майбутній державний устрій має базуватися на праві. Нові форми глобального адміністративного права будуть утворювати консолідовані норми міжнародної внутрішньодержавної та адміністративної галузей. Водночас процеси глобалізації не повинні повністю «стерти» національно-державні відмінності, нехтувати соціальними аспектами, визначати «капіталізацію» єдиною домінантою розвитку.

Серед зазначених загальних функцій вимагає більш детального висвітлення політична функція, навіть якщо сьогодні і завчасно переходити до практики об'єднання внутрішньої і зовнішньої політики в одну сферу діяльності держави. Внутрішні інтереси держав, враховуючи різницю в рівнях їх економічного та політичного розвитку, настільки відрізняються, що спроектовані ними інтереси й потреби зовнішнього характеру поєднати досить складно. Суттєво різні також форми і методи реалізації державою зовнішніх і внутрішніх функцій. Дії, які досить часто допустимі всередині держави, не можуть бути використані у взаємовідносинах з іншими суб'єктами міжнародного співтовариства. І все ж важливим аспектом політичної функції держави в умовах глобалізації є забезпечення та захист державного суверенітету.

Державний суверенітет був і залишається важливою юридичною і політичною категорією. В ньому виражається сумарна характеристика всіх ознак держави. Вона є суверенною, якщо здатна самостійно вирішу-

вати внутрішні й зовнішні справи з дотриманням норм міжнародного права. В сучасних умовах держава не може бути суто «еґоїстичною», будувати свою політику виходячи лише з внутрішніх потреб, а зобов'язана враховувати інтереси інших держав, наддержавних структур. До того ж нині вже недостатній і такий, що майже вичерпав себе, принцип співробітництва у межах партнерства. Його варто наповнювати новим змістом, у тому числі з урахуванням проблем глобального характеру. Суверенна держава є повновладною незалежно від будь-якої іншої влади у вирішенні питань як внутрішнього, так і зовнішнього характеру.

З середини ХХ ст. поняття суверенітету тісно пов'язується з офіційним визнанням пріоритету прав людини і громадянина як у конституційному, так і в міжнародному аспектах. Служіння держави громадянському суспільству і людині вважається найважливішою ознакою її суверенності. Політика суверенної держави має бути спрямована на відстоювання інтересу громадян жити за власними законами і звичаями, релігійними та іншими нормами і традиціями, обирати ефективний державний устрій, встановлювати внутрішній політичний режим та забезпечувати охорону державного кордону. Останні, незважаючи на те, що дедалі більше набувають ознак прозорості, існуватимуть доти, доки існуватимуть суверенні держави. В свою чергу, міжнародне співтовариство не вправі нехтувати межами державного суверенітету. Лише держава вправі добровільно, без примусу взяти на себе подібні зобов'язання, що випливає зі змісту суверенного права держави як повноправного члена міжнародного співтовариства. У статутах та інших документах ООН, Ради Європи, Європейського Союзу, СНД, СОТ, чітко виражено намір світового співтовариства гарантувати суверенітет народів і держав, поважати їх територіальну цілісність і самостійність, а принцип самовизначення націй і народів та суверенітету держав, які створені й діють на основі вільного вибору народом свого політичного ладу, отримав повне визнання у сучасних міжнародних відносинах. Наступ на державність, суверенітет держави, суверенітет нації, на нашу думку, не є виправданим. Очевидно, процеси глобалізації не повинні повністю «стирати» національно-державні відмінності. Держава може лише частково поступитися суверенітетом з метою вирішення окремих проблем, в тому числі глобального характеру, але це не означає повної втрати її суверенітету.

Іншим аспектом політичної функції сучасної держави є забезпечення народовладдя. Демократія визнається визначальним принципом, дотримання якого забезпечить глобалізацію з «людським обличчям». Не викликає заперечень позиція дослідників, які вважають, що в наш час дійсно відбувається глобалізація демократичних цінностей. Право на демократію — глобальне право, яке і надалі підтримуватиметься міжнародним співтовариством у цілому [11, с. 23]. Глобалізація ставить перед державою вимогу забезпечити всебічні умови розвитку демократичних інститутів і

демократичного управління суспільством. Забезпечення влади народу — базова позиція політичної функції демократичної держави. Вона передбачає реалізацію народом трьох повноважень: по-перше, участь у формуванні органів влади представниками, уповноваженими від імені народу здійснювати в країні державну владу і вирішувати місцеві питання в муніципальних структурах; по-друге, гарантувати участь народу в прийнятті державних рішень шляхом проведення референдуму; по-третє, забезпечення права контролю за здійсненням державної влади і реалізацією прийнятих рішень.

Реалізація гарантій контролю народу за здійсненням державної влади є найбільшчою проблемою народовладдя і демократичної системи в Україні. Тривалий час питання про зняття депутатської недоторканості залишається невирішеним. Народ України не наділений достатнім юридичним інструментарієм безпосереднього контролю за діяльністю інститутів влади. Тому право виборців на дострокове відкликання депутата з представницьких органів влади у разі, якщо він працює неналежним чином або зловживає своїми повноваженнями, залишається в країні далекою перспективою.

Політична функція держави нерозривно поєднується в сучасному світі з різноманітними проблемами глобального характеру. Їх вирішення без втручання держави та її активної позиції неможливе. Досить влучно, на нашу думку, це відзначено дослідниками Г.- П. Мартином і Х. Шуманом, які в цілому відстоюють її роль у майбутньому як головну. Глобальна інтеграція іде поруч з доктриною економічного порятунку, зазначають автори в одній із своїх праць, яку когорта радників постійно впроваджують у політику. Тому глобальна економічна інтеграція не є природним процесом: вона свідомо поширюється цілеспрямованою політикою. Найбільша проблема нашого покоління полягає в тому, що досягнення в економічній площині життя визначили наш прогрес у політичній площині до такої міри, що наша економіка і політика постійно втрачають зв'язок між собою. В економічній площині нашими зусиллями світ сформувався в єдину всеосяжну виробничу одиницю. В політичній же площині він залишився розділеним. Напруга між цими двома прямо протилежними тенденціями породила серію конфліктів, зіткнень і потрясінь в суспільному житті людства. Тому, вважають дослідники, першочерговим завданням політиків-демократів на порозі наступного століття буде відновлення Держави і верховенства політики над економікою [12, с. 22–30].

Різнманітність викладених останнім часом у наукових публікаціях думок з проблем визначення ролі держави у майбутньому глобалізованому світі, її значення та функцій, засвідчує можливість і необхідність перегляду і зміни не лише філософії держави, а й філософії відносин між державами. Лібералізація економіки, вступ України до СОТ, завершення першого етапу співпраці з ЄС переконливо засвідчують це. Тема інтеграції

до Європи набуває ознак об'єднаної українське суспільство, і не лише тому, що жити під парасолькою євроцінностей значно краще, а й тому, що це перспективна політика, спільне вирішення проблем енергетики, загальної безпеки, гармонізація законів та інші переваги. Об'єднання держав на загальноєвропейських засадах має ще більше підкреслити їх відмінність в єдиній панєвропейській ідентифікації. Саме держава має генерувати і відстоювати технологічні системи, які б, з одного боку, об'єднували національне господарство в одне ціле, а з іншого — поєднували її із зовнішнім світом, забезпечуючи при цьому державі сприятливу позицію повноправного суб'єкта у міжнародному співтоваристві.

Отже, глобалізація є всеосяжним фактором, який впливає на політичну структуру не лише окремої держави, а й усього світу. Збільшення кількості різноманітних суб'єктів міжнародних відносин та їх суверенізація — це закономірний і невідворотний процес, результат політики держав, насамперед найбільш розвинених. Залишаючись ядром політичної системи, держава також незамінна в доступній для огляду перспективі у вирішенні таких завдань, як забезпечення миру, правопорядку і обороноздатності, надання соціальних послуг, регулювання ринкових відносин, міграції, підтримка транспортної інфраструктури та ін. Як слушно зазначає І. Алексєнко, національна держава нині є найбільш розвинутою формою суспільного договору, в межах якого люди можуть певною мірою впливати на умови свого існування [13, с. 10].

Глобалізація не скасовує національну державу, а трансформує її роль і функції. Участь національних урядів у здійсненні контролю в державі, вирішенні внутрішніх проблем зменшується. Попередня жорстка дихотомія (зовнішня політика — внутрішня політика) стає менш актуальною. Держава за таких умов дедалі частіше поступається своїм внутрішнім суверенітетом заради вирішення загальносвітових проблем, втрачає монополію на реалізацію владних повноважень. Водночас будь-яка держава, незалежно від рівня економічного розвитку, має суверенітет нарівні з іншими державами. Говорити про повну втрату суверенітету означає визнавати зникнення держави як такої. Повної втрати суверенітету держави бути не може. Такий підхід до розуміння окресленого питання є не чим іншим, як вадою глобалізації. Навпаки, глобалізація збагачує поняття суверенітету, наповнює його новим змістом. Державний суверенітет залишається незмінним у рамках відносин суб'єктів світового процесу.

Особливість ролі держави в умовах глобалізації підтверджується її станом, за якого вона має враховувати як вимоги внутрішніх регіонів, регіональних організацій, так і держав світу. В економічному полі, межі якого давно сягнули за національно-державні кордони, із самостійного гравця вона перетворюється на арбітра. Через визнання сучасних технічних систем і їх розвиток з урахуванням національних особливостей, держава, з одного боку, об'єднує національне господарство в одне ціле, а з

іншого — поєднує його із зовнішнім світом, забезпечуючи при цьому свій рівень участі у світовій економіці.

В умовах формування нового глобального порядку досить помітні зусилля держав у створенні системи глобального управління. Останнє, на нашу думку, має базуватися на суверенних, демократичних державах. Вважаємо, що і надалі вони зміцнюватимуть власні демократії і домагатимуться демократизації глобального політичного середовища. Адже людство, яке має намір забезпечити свій подальший розвиток, навряд чи здатне обійтися без держави.

1. *Арсенко А.* Глобализация: социальные изменения и последствия в преддверии XXI века // Социология: теория методы, маркетинг. — 1999. — №1. — С. 42–58.
2. *Удовик С. Л.* Глобализация: семиотические подходы. — М.: Рефл-бук, 2002. — 480 с.
3. *Виклики глобалізації: 36. наук. праць / Відп. ред. О. Гомілко.* — К.: Стилос, 2001. — 206 с.
4. *Robertson R.* Globality, Global Culture, and Images of World Order // *Social Change and Modernity.* — Berkeley, 1992. — P. 396.
5. *Тихомиров Ю. А.* Суверенитет в условиях глобализации // *Право и политика.* — 2006. — № 11. — С. 37–44.
6. *Малышев А. В.* Философия государства. Философские размышления в начале XXI столетия. — К.: ВСЦ Прометей, 2008. — 219 с.
7. *Метаморфози світу: Соціологія глобалізації / Д. Мартен, Ж.-Л. Мецжер, Ф. П'єр; Пер. з фр. Є. Марічева.* — К.: Вид. дім «КМ Академія», 2005.- 302 с.
8. *Морозова Л. А.* Влияние глобализации на функции государства // *Государство и право.* — 2006. — № 6. — С. 101–107.
9. *Лазарев В. В., Липень С. В.* Теория государства и права: Учебник. — М., 2001. — С. 77–78.
10. *European Journal of International Law.* — Vol. 17. — 2006. — № 1.
11. *Лукашук И. И.* Глобализация, государство, право, XXI век. — М., 2000. — 240 с.
12. *Мартин Г.- П., Шуман Х.* Западная глобализации: атака на процветание и демократию / Пер. с нем. — М.: Альпина, 2001. — 335 с.
13. *Алексеевко І. В.* Трансформація інституту національної держави в умовах глобалізації світу: Автореф. дис. ... докт. політ. н. — К., 2006. — 19 с.